

Türk Dili ve Edebiyatı Sınıf-9

OGM
MATERYAL
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

KONU HİKAYE

Hikâye (öykü); yaşanmış ya da yaşanabilir olay veya durumların kişi, yer ve zamana bağlı olarak okuyucuda heyecan ve zevk uyandıracak şekilde anlatıldığı kısa edebî türdür.

XIV. yüzyılda İtalyan edebiyatında Boccaccio'nun (Bokaçyo) yazdığı Decameron (Dekameron) adlı eser, hikâye türünün ilk örneği kabul edilir.

Türk edebiyatında Tanzimat'tan önce hikâye türünün yerini halk hikâyeleri, destanlar, masallar, mesneviler ve Dede Korkut Hikâyeleri tutmaktaydı.

Batılı anlamda hikâye, Türk edebiyatına Tanzimat'la girmiştir. Ahmet Mithat Efendi'nin Letâif-i Rivâyât adlı eseri ilk hikâye örneklerindendir. Letâif-i Rivâyât'ta yer yer geleneksel hikâyenin anlatım özelliklerine rastlanır. Teknik açıdan güçlü, Batılı örneklerle benzeyen ilk hikâye ise Samipaşazade Sezaî'nin Küçük Şeyler adlı eseridir.

Hikâye türünün başarılı örnekleri Servetifünun Dönemi, Millî Edebiyat Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi'nde verilmiştir. Günümüzde hikâye, yeni anlatım biçimleri ve teknikleri denenerek edebî türler içinde gelişimini sürdürmektedir.

Hikâyenin bölümleri serim, düğüm, çözüm şeklindedir ancak bazı hikâyelerde bu bölümler bulunmayabilir. Serim bölümü; yer ve zamanın belirtildiği, kişilerin tanıtıldığı, olayın anlatılmaya başlandığı bölümdür. Düğüm bölümü, olayın okuyucuda merak duygusu oluşturacak şekilde işlendiği bölümdür. Çözüm bölümü, olayların düğümlerinin çözüldüğü bölümdür. Okuyucuda merak uyandıran sorular bu bölümde cevaplanır.

Hikâyenin yapı unsurları kişiler, olay örgüsü, mekân (yer), zamandır. Hikâyede anlatılan olayları

veya durumları yaşayan kahramanlar hikâyenin kişi kadrosunu oluşturur. Bu kişiler kurmaca kişilerdir.

Olay örgüsü; hikâye kişilerinin başından geçen olaylar dizisidir, hikâyedeki ana olaya bağlı küçük olayların peş peşe sıralanmasıyla oluşur.

Mekân, olayın geçtiği yer ya da yerlerdir. Yazar, olayın akışı içinde ayrıntıya girmeden mekânı tanıtır.

Zaman, olayın başlangıcından bitişine kadar geçen süredir. Olay, baştan sona doğru verilebileceği gibi bu sıralamaya uyulmadan da verilebilir. Zaman açıkça belirtilebileceği gibi sezdirilebilir de.

Anlatıcı, hikâyedeki olayı anlatan kişidir. Anlatıcı, yazarın kendisi değil kurmaca bir kişidir. Hikâyede olaylar birinci veya üçüncü kişi anlatıcının ağzından anlatılır.

Bakış açısı; anlatıcının hikâyedeki kişi, olay, yer ve zamanı ele alış biçimi ve bunlara karşı takındığı tutumdur. Üçe ayrılır:

1. Hâkim (Tanrısal / İlâhi) Bakış Açısı: Anlatıcı, olaylara ve kahramanlara hâkimdir. Olayların nasıl gelişeceğini bilir ve görür. Olayları anlatırken kahramanların aklından geçenleri ve psikolojilerini yansıtır. Bu bakış açısında anlatıcı üçüncü kişidir.

2. Kahraman (Ben) Bakış Açısı: Olaylar, hikâye kahramanlarından

birinin ağzıyla anlatılır. Olayları yaşayan kahraman, olaylar karşısındaki izlenim ve tutumunu kendi bakış açısıyla yansıtır. Bu bakış açısında anlatıcı birinci kişidir.

3. Gözlemci (Müşahit / Kameraman) Bakış Açısı: Anlatıcı; gördüklerini, tanık olduklarını aktarır. Hikâye kahramanlarının aklından geçenleri bilmez. Anlatıcının anlatımı gördükleriyle sınırlıdır. Nesnel bir tutum sergilenir. Bu bakış açısında anlatıcı üçüncü kişidir.

Bir metinde birden fazla anlatıcı ve bakış açısı bulunabilir, anlatıcının değişmesine göre bakış açısı da değişebilir.

Teması, konusu ve çatışma unsurları ile hikâye; yazıldığı dönemin siyasi, ekonomik, kültürel özelliklerini yansıtır.

Tema, hikâyedeki temel duygu veya düşüncedir, soyut ve geneldir: sevgi, dostluk vb.

Konu, hikâyedeki duygu veya düşüncenin somut bir duruma bağlı olarak ele alındığı olgudur, temayı sınırlandırır: Türkiye'de aile bağları vb. Karşılaşma, olay çevresinde gelişen edebî metinlerde çatışmaları, olay halkalarını veya yeni durumları oluşturacak şekilde kahramanların yüz yüze gelmeleridir.

Çatışma, hikâyede karşıt duygu, düşünce ve isteklerin; kişilik özelliklerinin bir arada sergilenmesi ile ortaya çıkan durumdur. Olayların dayandığı asıl ögedir, merak duygusunu canlı tutar: hayal-gerçek çatışması vb.

Hikâye Türleri

Hikâyeler genel olarak olay hikâyesi ve durum hikâyesi olmak üzere ikiye ayrılır:

Olay Hikâyesi: Bu tarz hikâyenin temel bir olay anlatımına dayanır.

Olay hikâyesinde kahramanların ve çevrenin tasvirine önem verilir, okuyucuda merak

ve heyecan duygusu uyandırılır. Fransız yazar Guy de Maupassant (Giy dö Mopasan) tarafından geliştirilen bu hikâye türüne Maupassant tarzı hikâye de denir. Olay hikâyesinin Türk edebiyatındaki başlıca temsilcileri Ömer Seyfettin, Refik Halid Karay ve Reşat Nuri Güntekin'dir.

Durum Hikâyesi: Olaylardan çok, günlük yaşamın bir kesitini ele alıp anlatan hikâye türüdür. Durum hikâyesinde ruhsal çözümlemelere ağırlık verilir, olay ikinci planda kalır. Bu tarz hikâyede serim, düğüm, çözüm bulunmaz; okuyucunun merak duygusuna seslenilmez.

Rus yazar Anton Çehov tarafından geliştirilen bu hikâye türüne Çehov tarzı hikâye de denir. Durum hikâyesinin Türk edebiyatındaki başlıca temsilcileri Memduh Şevket Esendal ve Sait Faik Abasıyanık'tır.

Anlatım Biçimleri

Öyküleyici metinlerde öyküleme ve betimleme anlatım biçimlerinden

yararlanılır.

Öyküleyici Anlatım (Öyküleme): Olay anlatımına dayanan anlatım biçimidir. Bu anlatım biçiminde okuyucuyu olay içinde yaşatmak amaçlanır. Öyküleyici anlatımda kişiler, olay örgüsü, mekân ve zaman öğeleri bulunur; fiil ve fiilimsilere çokça yer verilerek kişiler hareket hâlinde yansıtılır.

Betimleyici Anlatım (Betimleme): Varlıkları, durumları zihinde canlandırmayı amaçlayan anlatım biçimidir. Betimleyici anlatımda sıfatlar kullanılarak varlık ve durumlar ayırt edici özellikleriyle verilir. Öznel olanlarına izlenimsel, nesnel olanlarına açıklayıcı betimleme denir. Öznel anlatımlı betimlemelerde okuyucuya izlenim kazandırmak, nesnel anlatımlı betimlemelerde bilgi vermek amaçlanır.

Anlatım Teknikleri

Öyküleyici metinlerde gösterme (diyalog, iç konuşma, bilinç akışı), tahkiye etme (kişi tanıtımı, olay anlatımı, geriye dönüş, iç çözümleme, özetleme), pastiş, parodi ve ironi gibi anlatım tekniklerinden yararlanılır.

Gösterme (Sahneleme): Olaylar, kişiler, varlıklar okuyucuya doğrudan sunulur. Anlatıcı, okuyucu ile eser arasına girmez. Okuyucunun dikkati eser üzerinde yoğunlaşır. Bu teknikte kişilerin konuşmaları ve

hareketleri yansıtılarak okuyucunun kendisini eserin kurmaca dünyasında hissetmesi sağlanır. Gösterme

teknigi; diyalog, iç konuşma veya bilinç akışı şeklinde olabilir.

Diyalog: Kahramanların karşılıklı konuşmalarına dayanan anlatım tekniğidir. Metne akıcılık kazandırır. Diyalog tekniğinde konuşmalar, kitabi değildir. Kahramanlar, sosyal statülerine uygun biçimde

konuşturulur.

İç Konuşma: Kahramanların içsel konuşmalarını aktarmaya dayanan anlatım tekniğidir. İç konuşma tekniğinde, kahramanın duygu ve düşünceleri sesli düşünme şeklinde yansıtılır. Bu anlatım tekniğinde kahraman, karşısında biri varmış gibi kendi kendine konuşur.

Bilinç Akışı: Genellikle XX. yüzyıl modern roman ve hikâyesinde kullanılmış bir anlatım tekniğidir. Bu teknikte de iç konuşmada olduğu gibi kişilerin iç dünyaları, zihinlerinden geçirdikleri doğrudan o kişilerin ağzından, kendi kendilerine konuşmaları şeklinde verilir. Kahraman anlatıcı ve bakış açısı söz konusudur ancak bilinç akışında iç konuşmadan farklı olarak cümleler arasında mantık ilişkisi zayıftır. Daha çok serbest çağrışım yoluyla bir düşünceden bir başka düşünceye atlanır. Bu teknikte dış dünyaya ait nesneler, motifler bilinçaltını harekete geçiren serbest çağrışım öğeleri olarak işlev görür. Bilinç akışı ile iç konuşma tekniği genellikle iç içe kullanılır.

Sorular

Soru 1

(I) Hikâye (öykü); yaşanmış ya da yaşanabilir olay veya durumların kişi, yer ve zamana bağlı olarak okuyucuda heyecan ve zevk uyandıracak şekilde anlatıldığı kısa edebî türdür. (II) Hikâyede genellikle olay tek, kişi sayısı az ve tek boyutlu, zaman ve mekân anlatımı yüzeysel olup çoğu kez uzun cümleler kullanılmaz. (III) 14. yüzyılda İtalyan edebiyatında Boccaccio'nun yazdığı "Decameron" adlı eser, hikâye türünün ilk örneği kabul edilir. (IV) Batılı anlamda hikâye, Türk edebiyatına Tanzimat'la girmiş olup Ahmet Mithat Efendi'nin "Letâif-i Rivâyât" adlı eseri, ilk hikâye örneklerindendir. (V) Teknik açıdan güçlü, Batılı örneklerle benzeyen ilk hikâye ise Şemsettin Sami'nin "Küçük Şeyler" adlı eseridir.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde bilgi yanlış vardır?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Cevap: E

Soru 2

I. Ömer Seyfettin, Orhan Kemal, Haldun Taner ve Bilge Karasu gibi isimler modern hikâyeciliğin edebiyatımızdaki başarılı temsilcilerinden birkaçıdır.

II. Hikâyelerde duygulandırmak ve heyecanlandırmaktan çok, düşündürmek esastır.

III. Modern hikâyenin ortaya çıkmasında realizm akımı çok etkili olmuştur.

IV. Hikâye; kişiler, olay örgüsü, çatışma, konu, tema, anlatıcı ve bakış açısı gibi unsurlardan oluşur.

V. Hikâyeler; mektup, günlük, anı, gezi yazısı biçiminde kurgulanabilir.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde hikâye türü ile ilgili yanlış bir bilgi verilmiştir?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Cevap: B

Soru 3

İstanbul'u ilk gördüğünde bütün Anadolu çocukları gibi şaşıp kaldı. Orman gibi minareler, dağ tepesi gibi kubbeler, kat kat yapılar ve bunca insan. Yakında bu şehir denize batar diye düşündü. Öyle ya bunca ağırlığı ufacak kara parçası nasıl çeker? Ne yana baksan deniz. Hele Sarayburnu'nda öyle yüksek yapılar, öyle kalın duvarlar var ki bayağı korktu. "Bunları yapan ustalar denizi hiç düşünmemişler." dedi Mehmet kendi kendine. "Hep buraya yapacağınıza biraz da bizim oralara yapsanıza hey ustalar!"

Bu metinde aşağıdaki yapı unsurlarından hangisi belirgin değildir?

A) Mekân
B) Zaman
C) Kişi
D) Olay/Durum
E) Anlatıcı

Cevap: B